

SAMIN KOULUTTAMINEN: tiedettä & taidetta

Teksti: S. G. Friedman, FT
Kuvat: Lisa de Guzman Catlett
Julkaistu BirdTalk-lehdessä marraskuussa 2005
Kääntänyt Milla Törhönen

Kuluneen vuoden aikana olen ilokseni saanut tehdä yhteistyötä Steve Martinin kanssa. Hän on yksi maailman parhaimmista lintujen kouluttajista ja johtaa Natural Encounters -yhtiötä (NEI, www.naturalencounters.com). Suunnittelimme Steven ja hänen koulutushenkilökuntansa kanssa sarjan kurseja erityisesti lemmikipapukaijojen omistajille. Meillä oli mielenkiintoinen ja kunnianhimoinen tavoite: lemmikipapukaijojen ja niiden omistajien elämänlaadun parantaminen koulutustieteen avulla. Tavoitteeseen päästäksemme määrittelimme 10 papukaijanomistajan avaintaitoa.

Kaksi kurssia pidettiin Steven ranchilla Floridassa, missä koulutetaan kahtasataa lintua pääasiassa eläinpuistojen ja teemapuistojen lintunäytöksiin. Viiden päivän ajan opiskelijat osallistuivat päivittäin kolmen tunnin luentoihin ja demonstraatioihin, sekä neljän tunnin henkilökohtaisiin harjoituksiin lintujen ja muiden eläinten kanssa. NEI:n erittäin pätevät kouluttajat Rob Bules, Cari Clements, Cassie Malina ja Wouter Stellaard johtivat pieniä, 4-5 hengen osallistujaryhmiä. Ryhmänjohtajat antoivat intensiivistä henkilökohtaista palautetta koulutustekniikoista samalla kun papukaijoille koulutettiin hoito-, lääkintä- ja viriketoimenpiteitä, jotka pyrittiin kohdistamaan lemmikipapukaijojen ja niiden omistajien tyypillisiin haasteisiin ja ongelmiin.

Viikon lopussa opiskelijat antoivat palautetta kurssista: se oli ylittänyt kaikki odotukset. Opiskelijat totesivat, että kurssi oli muuttanut heidän elämänsä. Tosiaankin, käyttäytymisen toimintatapojen ymmärtäminen rohkaisee meitä kaikkia kehittämään kanssakäymistämme myös oman lajimme, kuten puolisoiden, lasten, työkaverien ja ystävien kanssa. Voimakeinot korvataan pehmeämmillä keinoilla ja pakottaminen yhteistyöllä, jolloin

tuloksena saadaan huomattavasti enemmän mielen tasapainoa ja elämänlaatua kaikille.

Ensimmäisellä viiden päivän kurssilla ryhmänjohtajani Rob Bules pyysi minua ilokseni kouluttamaan erästä villiä, puolisonsa kanssa elävää vihersiipiaraa nimeltään Sam. Tällä keinolla Rob ja kurssin osallistujat Ann Brooks Phoenix Landingista pystyivät työskentelemään pariskunnan toisen vihersiipiaran kanssa ilman, että lintuja täytyi erottaa toisistaan. Robin ei tarvinnut kysyä kahdesti! Koulutimme lintuja samanaikaisesti niiden aviaariossa päivittäin kahdessa 20 minuutin jaksossa, yhteensä neljän päivän ajan. Oli erittäin hauskaa päästä pois puhujanpöntöstä osallistumaan koulutukseen. Kiitän kurssille osallistunutta Lisa de Guzman Catlettia AERASista koulutussessioiden kuvaamisesta. Olin kaikesta päätellen niin keskittynyt koulutukseen, etten edes tajunnut kameran läsnäoloa ennen kun sain levyllisen kuvia käteeni kurssin jälkeen. Kuvat ovat erinomainen keino koulutustaitojen arviointiin ja kehittämiseen, ja lisäksi niiden avulla on helppo jakaa tietoa eteenpäin sinulle. Kiinalaisen sananlaskun sanoin: yksi kuva vastaa kymmentä tuhatta sanaa.

Päivä 1-1 Sam on kuvassa vasemmalla, sillä on yksi kokonaan punainen pyrstösulka. Se asuu normaalisti aviaariossa kolmen muun vihersiipiaran kanssa. Helpottaaksemme koulutustyötä erotimme pariskunnat kahteen vierekkäiseen häkkiin. Tavoitteenani on saada Sam astumaan omaehtoisesti vaa'alle. Tämä hoitotoimenpide auttaa NEI:n henkilökuntaa Samin terveyden seurannassa. Ennen vaa'alle astumista Samin on opittava kaksi pohjustavaa taitoa: 1) astua kädelleni ja 2) antaa minun kuljettaa se kädelläni ulos aviaariosta.

PAPUKAIJANOMISTAJAN AVAINTAIDOT

- Papukaijan käyttäytymisen tulkitseminen ja ymmärtäminen vertaamalla sitä vastaavaan luonnonvaraiseen käytökseen.
- Papukaijan käyttäytymisen tulkitseminen ja ymmärtäminen analysoimalla käytöksen tavoitteita kotioiloissa.
- Papukaijan elekielen hienovarainen tarkkailu, tulkinta ja huomiointi.
- Papukaijan oman valinnanvapauden rohkaiseminen ja vaikutusvallan antaminen linnulle ilman, että hyvän käytöksen vaatimuksista joudutaan tinkimään.
- Ympäristön järjestäminen siten, että tavoitellun käytöksen todennäköisyys kasvaa.
- Runsaiden, tarkkaan ajoitettujen positiivisten vahvisteiden antaminen tarkkaan määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti.
- Koulutustavoitteiden saavuttaminen pienistä, peräkkäisistä askelista muokkaamalla.
- Ratkaisujen suunnittelu ongelmakäytöksen, kuten puremisen, huutamisen, tai läheisriippuvuuden korjaamiseksi mahdollisimman positiivisella, vähiten ahdistavalla tavalla.
- Negatiivisten, ahdistavien koulutustapojen haittapuolien ymmärtäminen, ja kyseisten koulutustapojen välttäminen.
- Kriittisen ajattelun kehittäminen yleisesti käytössä olevien koulutuskeinojen arvioinnissa, ja etenkin niiden soveltuvuudessa papukaijojen koulutukseen.

Päivä 1-2 Samin käytös kertoo minulle mistä aloittaa. Tarjoan sille auringonkukansiemenen häkin ulkopuolelta, ja se kiipeää vikkelästi hakemaan siementä, joten aloitamme siitä. Meidän ensimmäinen kahdensuuntainen kommunikointimme: minä tarjoan siemenen, Sam ottaa sen. Samia rohkaistaan jatkuvasti tekemään valintoja, eikä sitä missään vaiheessa ahdisteta tai pakoteta millään tavalla. Koska Sam seuraa minua mielellään orrelta toiselle, siirrymme seuraavaan vaiheeseen.

Päivä 1-3 Menen sisään häkkiin ja tarjoan Samille siemenen riittävän kaukaa, jotta sen on siirryttävä lähemmäs saadakseen siemenen. Sam oppii että sillä on mahdollisuus vaikuttaa tapahtumiin, mikä onkin tärkein asia positiivisella vahvistuksella koulutettaessa: Jos tulet kädelleni, saat herkun, jos et tule kädelleni, et saa herkkua. Sam tulee lähemmäs saadakseen siemeniä, maapähkinöitä, ja myös pellettejä, joita sillä on vapaasti kupissa koko ajan. Koska Samia ei koskaan pidetä nälässä, veikkaan että minun huomioni ja koulutukseen liittyvä aktiviteetti on sille yhtä lailla palkitsevaa.

Päivä 1-4 Palkitsen Samia siitä, että se siirtyy pääorrelle, jossa se on ulottuvillani ja työskentely on helpompaa. Kun laitan käteni ensimmäistä kertaa orrelle, Sam syöksyy aggressiivisesti sitä kohti. Rohkaisen sitä kontrolloimaan käsieni liikettä laskemalla käteni pois orren läheisyydestä Samin hyökätessä, sillä mielestäni uhkaaminen on hyväksyttävämpi tapa ilmaista epämuokavuuden tunnetta kuin pureminen. Kolmannella yrittämällä Sam ottaa herkun niin, että sen jalka nojaa käteni syrjään. Uskoisin, että nyt kun se tietää, että se voi halutessaan poistaa käteni orrelta, sen ei enää tarvitse tehdä niin.

Päivä 1-5 Siirrän palkiintokäteni sijaintia rohkaistakseni Samia astumaan kädelleni. Sam siirtää toisen jalkansa kädelleni saadakseen pelletin (huolimatta siitä että pellettejä lojuu vapaasti pitkin lattiaa). Vastustan kiusausta nostaa kättäni niin, että saisin Samin nostamaan toisenkin jalkansa kädelleni, ja pysyn sen sijaan täysin liikkumatta. Alkuun Sam päättää palata takaisin orrelle syömään juuri saamaansa herkkua, mutta muutaman toiston jälkeen se jättää jalkansa kädelleni syömisen ajaksi. Tulkitseen tämän luottamuksen merkiksi ja valmiudeksi jatkaa seuraavaan vaiheeseen.

Päivä 1-6 Tässä nostan vaatimustasoani yhdestä jalasta kahteen siirtämällä palkintoa kauemmaksi, ja siten vaatimalla Samia venyttämään pidemmälle palkintoon yltääkseen. Pyrin pitämään käteni täysin liikkumatta kun Sam varovaisesti nojaa siihen molemmilla jaloillaan. Se onnistuu saamaan palkinnon, mutta sen elekieli on selvääkin selvempää: se kumartuu, puristaa varpaillaan, vetää sulat ihoaan vasten ja tuijottaa rävähtämättä.

Päivä 1-8 Siirrän kättäni sentti sentiltä kauemmas orresta Samin istuessa sillä. Tarjoan Samille erittäin paljon positiivista vahvistusta tasapainottamaan tehtävän vaikeutta. Kuvan etäisyydellä huomaan Samin vaivaantuneisuuden. Se pitää siipiään hiukan irti vartalosta ja saattaa mieltä pois lentämisestä. Muistutan itselleni, että ”kaiken voi korjata kunnon ohjeistuksella ja ilmastointiteipillä, paitsi ei luottamusta” ja päätän lopettaa tältä päivältä. Koulutuksessa vaikeinta on osata lopettaa ajoissa.

Päivä 1-7 En halua pyytää Samilta sellaista, mitä se ei pysty hyvillä mielin tekemään, joten johdatan sen takaisin orrelle missä sillä on turvallisempi olla. Harjoittelemme kädelle ja takaisin orrelle astumista kunnes Samin elekieli on rentoutunutta ja se on saanut lisää itseluottamusta. Seuraan NEI:n mantraa: Toistot rakentavat itseluottamusta ja murtavat muureja.

Päivä 2-1 Kertaan suunnitelmani toiselle päivälle. Tavoitteenani on päästä kynnyksen yli häkistä avoimeen tilaan. Häkin ovella mietin tavoitettani uudelleen, sillä vaikka minä kontrolloin palkintoja, Sam kontrolloi tahtia. Se on yhteistyökumppanini, enkä etene ilman sen suostumusta. Aloitan siitä mihin jääme edellisenä päivänä, tarjoan Samille herkun ja se tulee pian ottamaan sen. Tarjoan käteni ja Sam astuu sille epäröimättä. Muutaman nopean toiston jälkeen olemme valmiita menemään sinne, minne yksikään Sam ei ole ennen mennyt!

Päivä 2-2 Ylitämme kynnyksen avoimeen tilaan. Onnellisen hetken jälkeen huomaan Samin matalan asennon ja levottomat silmät. Se kumartuu kättäni kohti ja olen huolissani siitä, että se saattaa purra. Huomaamattani pidän Samia kauempana kehoistani, jolloin käden pitäminen vakaana vaikeutuu. Vaikuttaa siltä, että sekä Samilla että minulla on itseluottamus vähissä. Samilla on liian vähän kokemusta kädellä istumisesta avoimessa tilassa, ja minulla on liikaa kokemusta lemmikkipapukaijoista, jotka ovat oppineet, että pureminen on ainoa keino jolla saa tuloksia aikaan.

Päivä 2-3 Paras hoitokeino epävarmuuteen on kontrolli, joten palaamme orrelle hakemaan itseluottamusta. Loppupäivän harjoittelemme kädelle astumista, kynnyksen ylittämistä ja muutaman askelen ottamista avoimen tilan puolelle. Katso kuinka tyytyväiseltä Sam näyttää tässä. Sen jalat ovat tukevasti kädelläni, keho on pystyssä asennossa ja höyhenet ovat rentoina. Tämä on juuri sitä, mitä haluan nähdä ennen kun siirrymme seuraavaan vaiheeseen, joten vahvistan elekieltä tarjoamalla palkinnon ja runsaasti kehuja.

Päivä 3-1 Tänään asetan tavoitteeksi vaa'alle astumisen. Ympäristö pitää järjestää siten, että voimme taata Samille mahdollisimman positiivisen kokemuksen. Pyydän Steveä arvioimaan suunnitelmani. Ensimmäisenä Steve tarkistaa kärryn, jonka päällä vaaka on. Hän työntää sitä kauemmas ja laittaa palikan pyörien alle ettei kärry lähde vahingossa liikkeelle. Seuraavaksi hän siirtää vaa'an kärryn keskeltä sen reunalle. Näin Sam voi astua vaa'alle ilman, että pyrstö osuu kärryn reunaan. Lopuksi Steve näyttää missä asennossa Sam olisi helpointa laskea vaa'an viereen.

Päivä 3-2 Sam tulee mielellään ulos häkistä ja seisomme vaa'an vieressä. Sen jännittänyt elekieli kertoo kaiken. Sen sijaan, että menisimme koko matkan takaisin häkkiin hakemaan lisää itsevarmuutta, kokeilen miten pari askelta häkin oven suuntaan vaikuttaa. Tämä riittää muutaman kerran toistettuna antamaan Samille lisää itsevarmuutta, ja sen asento muuttuu rennommaksi.

Päivä 3-3 Koska Samilla ei ole kokemusta vaa'asta, laitan sen päälle pähkinän siinä toivossa, että Sam yhdistäisi vaa'an mukavaan kokemukseen. Sam päättää ottaa useita pähkinöitä vaa'alta. Ymmärrän, että olisi täysin mahdollista ja paljon nopeampaa punnita lintu ilman sen yhteistyöhalukkuutta. Eläimen pakottamiseen ei tarvita minkäänlaista taitoa, mutta sen lisäksi että tiedostetaan pakottamisen huonot sivuvaikutukset, työskentely linnun kanssa, joka vapaasta tahdostaan osallistuu yhteistyöhön, on sanoinkuvaamattoman hienoa.

Päivä 3-4 Sam laittaa toisen jalkansa vaa'alle ja ansaitsee palkinnon. Pidän käteni tarkalleen siinä, missä se oli Samin astuessa vaa'alle siltä varalta, että se haluaa astua takaisin. Tästä kuvasta näen, että käteni on liian lähellä vaakaa, ja muistan vahingossa keikauttaneeni Samin vaa'alle. Vanhat tavat istuvat tiukassa. Minun täytyy pitää kättäni viitisen senttiä kauempana ja antaa Samille selkeä mahdollisuus tehdä päätös vaa'alle astumisesta itsenäisesti.

Päivä 3-5 Sam asettaa molemmat jalkansa vaa'alle. Taitaa olla ihanin koskaan näkemäni 1377 gramman lukema! Nyt meillä on tiedossa peruspaino, jonka avulla voimme paremmin monitoroida Samin terveydentilaa. Jos Sam olisi päättänyt olla menemättä, olisin vain yksinkertaisesti muuttanut taktiikkaani. Olisin voinut järjestää ympäristön paremmin tehdäkseen vaa'alle astumisen Samille helpommaksi, käyttää tehokkaampaa palkintoa, palkita pienemmistä edistysaskeleista, tai tarjota enemmän mahdollisuuksia toistoihin. Käytöksen muuttaminen positiivisella vahvistuksella on dynaaminen prosessi, jossa on aina käytettävissä erilaisia etenemisvaihtoehtoja.

Päivä 3-6 Sam ei tunne oloaan turvalliseksi vaa'alla. Se katselee jatkuvasti häkin suuntaan, nostaa ja laskee vartaloaan ja liikuttaa siipiään kuin olisi lähdössä lentoon. Tarjoan käteni sille, mutta jälleen laitan sen liian lähelle, jolloin käteni sijainti vahingossa rajoittaa Samin mahdollisuuksia valita. Tajuan liian myöhään, että olisi ollut parasta vain jättää käsi Samin taakse, sillä taakse astumisesta Samilla on viimeisin hyvä kokemus.

Päivä 3-7 Yritän korjata virheeni siirtämällä käteni vaa'an taakse. Sam astuu kädelleni, mutta se on menettänyt itseluottamuksensa. Turvattomuuden tunne laukaisee vaistomaisen tarpeen päästä korkealle paikalle. Sam on epäilemättä myös oppinut, kuinka tärkeää on varmistaa, että lentoreitti turvaan on vapaana. Tällainen käytös on helposti verrattavissa luonnossa elävien papukaijojen käytökseen.

Päivä 3-8 Vaisto ja kokemus saavat minut kumartumaan nopeasti pureman välttääkseni. Onneksi olimme juuri samana aamuna häkissä harjoitelleet kädelle astumista myös Lisa De Guzman Catlettin kanssa. Lisa tuleeikin välittömästi hätiin, ja saa Samin palautettua häkkiin kaikessa rauhassa. Sillä hetkellä koen varsinaisen ilmestyksen. Samilla on takanaan pitkä historia pelkästään positiivisia kokemuksia NEI:llä, eikä se ole koskaan oppinut, että pureminen on hyvä keino päästä pulasta. Näin ollen puremisesta ei ole kehittynyt oletusreaktiota, joten on erittäin epätodennäköistä, että Sam tulee koskaan puremaan minua.

Päivä 4-1 Täysin varmana siitä, että kolmen päivän positiiviset kokemukset peittoaisivat eiliset jännityksen hetket, tavoitteenani on harjoitella koko käytösketjua häkistä vaa'alle ja takaisin. Sam hyppää innoissaan kädelleni ja istuu siinä kaikessa rauhassa myös vaa'an vieressä, kuten oli odotettavissakin. Eilisen kokemus on muuttanut minun käytöstäni parempaan suuntaan. Nyt pidän kyynärpäätäni kiinni kyljessä ja Samin paljon lähempänä kasvojeni.

Päivä 4-2 Sam astuu vaa'alle kuin olisi tehnyt niin koko ikänsä. Tällä kertaa muistan pitää käteni vakaasti sen takana siltä varalta, että se päättääkin astua pois.

Päivä 4-4 Päivän päätteeksi tarjoan Samille mahdollisuuden palata takaisin orrelleen, mutta se yllättääkin minut jäämällä mieluummin kädelleni. Samin seura on minulle suuri palinto tehdystä työstä. Kysyn itseltäni, ilmenikö prosessin missään vaiheessa pienintäkään tarvetta ottaa tämä villi lintu kiinni hanskoilla tai pyyhkeellä ja pakottaa se vaa'alle? Kun ajattelen, kuinka pienellä vaivalla sain sen toimimaan vapaaehtoisesti, tiedän että vastaus on ei.

Jälkikirjoitus:

Neljä kuukautta myöhemmin palasin ranchille seuraavaa kurssia varten. Sam oli palannut elämään aviaarion kolmen kaverinsa kanssa, eikä kukaan ollut työskennellyt sen kanssa lähtöni jälkeen. Viimeisenä päivänä, kun lähes kaikki olivat lähteneet, astuin aviaarion ja laitoin käteni orrelle. Lintu, jolla oli yksi kokonaan punainen pyrstösulka tuli luokseni ja astui kädelleni. Sillä aikaa kun Wouter Stellaard työskenteli kolmen muun linnun kanssa aviaarion takaosassa, Sam ja mina menimme ulos häkistä. Seuraavan 15 minuutin aikana Sam astui Cassie Malinan kädelle ja takaisin useita kertoja. Sam ei ollut koskaan aiemmin työskennellyt Cassien kanssa, eikä ollut nähnyt minuakaan aikoihin. Niin valtava on positiivisella vahvistuksella koulutetun itseluottamus, ja opittu käytös säilyy mielessä todella pitkään. Kiitos Sam! Olet ollut yksi parhaista opettajistani.

S. G. Friedman on psykologian professori Utahin osavaltion yliopistolla. Hänen erikoisalaansa on oppiminen ja käyttäytymistiede, erityisesti painottuneena lasten käytöshäiriöihin. Susan työskentelee myös lemmikkipapukaijojen omistajien, eläinten kouluttajien, eläinlääkärien ja eläinpuistojen työntekijöiden kanssa opettaakseen samoja inhimillisiä, tieteeseen perustuvia koulutusmenetelmiä, jotka ovat toimineet ihmistenkin kanssa. Menetelmää kutsutaan nimellä sovellettu käytösanalyysi (Applied Behavior Analysis, ABA). Pääperiaatteena siinä on opetuskeinojen hierarkia, joka alkaa kaikkein positiivisimmasta, vähiten yksilöä loukkaavasta, toimivasta tavasta muokata käyttäytymistä.

Lisää Susan Friedmanin artikkeleita voi käydä lukemassa osoitteesta <http://www.thegabrielfoundation.org/html/friedman.htm>

Päivä 4-3 Sam kurkottaa jalkaansa taakse poistuakseen samaa tietä mitä tulikin. Ei kestä kauaakaan opettaa sitä astumaan eteenpäin vaa'alta pois. Etukäteen suunniteltaessa voimme vain arvailla mikä toimii parhaiten, sillä jokainen lintu on yksilöllinen sekä geneettisesti että myös oppimishistoriansa takia. Vasta linnun käytöksestä voidaan tulkita kuinka pitkälti olemme saavuttaneet tavoitteemme.

